

Egy elfelejtett hős asszony

Irena Sendler 2500 gyereket mentett ki a varsói gettóból

„Életem egyik legmegindítóbb találkozása volt”, mondja Joachim Wieler mindig, amikor Irena Sendlernél tett varsói látogatásáról kérdezik. „Igen szerény, nagyon elevenek a szemei, és nagyon eleven a szelleme. Hihetetlen.” A társadalomtudományok kiérdemesült erfurti professzora arról az asszonyról beszél, aki a II. világháború idején kétezer-ötszáz gyereket mentett ki a varsói gettóból, s ezért majdnem elvesztette a saját életét. Története több mint ötven éven át rejtve maradt, mígnem négy amerikai diáklány fejébe vette, hogy emlékeztetni fogja a világot erre az asszonyra. A fiatalok színdarabot írtak, s azt elő is adták iskolájukban. A médiumok felfigyeltek erre, és hamarosan több minden ismertté vált egy szinte elfeledett asszony csendes hősiességéről.

A ma 96 éves Irena Sendler mindazonáltal 2003-ban megkapta a legnagyobb lengyel kitüntetést, a Fehér Sas-rendet. Hogy bátorságát Németországban is megismerjék, Joachim Wieler síkraszállt azért, hogy 2006. július 30-án Münchenben, a szociális munkások 18. világkongresszusán kitüntessék a lengyel nőt. Irena Sendler története ugyanis egy olyan asszonyt mutat be, aki bátran és önzetlenül cselekedett, noha közben saját életét kockáztatta. A zsidók segítségével a németek által megszállt Lengyelországban halálbüntetés járt. Irena Sendler élete a tettekre váltott civil kurázi története. Ezért kell elmesélni.

Elzbieta Ficowska egyike annak a kétezer-ötszáz zsidó gyereknek, akiket Irena Sendler a biztos halál elől mentett ki a gettóból – az üldözött zsidók megsegítésére létrejött földalatti szervezet, a *Zegota* segítségével. A kis Elzbieta hathónapos volt, amikor 1942 júliusában kicsempészték a gettóból egy kocsihoz: faláába rejtették, s arra téglákat raktak. A nemzeti-szocialisták feltehetően Treblinkába deportálták a szüleit, ahol meggyilkolták őket, mint a 380.000 varsói zsidó legtöbbszörét. Elzbieta hamis névvel lengyel nevelőszülőkhöz került.

Elzbieta Ficowska manapság felhívja a figyelmet megmentőjére és saját sorsára is. Nem sok minden maradt, ami a varsói gettóbéli múltjára emlékezteti: Egy összegyűrt babafotó, s egy ezüstkanál, amelybe nevét és születési dátumát vésték. „Irena nemcsak minket mentett meg, hanem gyermekeinket és unokáinkat is, és minden utánunk jövő nemzedéket”, mondja visszatekintve Ficowska. Ő a legfiatalabb az Irena Sendler által megmentett gyerekek közül, s elnöke a *holocaust gyermekei* Egyesületnek Lengyelországban. Ezt a nyolcszáz főből álló egyesületet a kilencvenes évek elején alapították azzal a céllal, hogy a túlélők segíthessék egymást.

Ficowska ma egyike Irena Sendler legszorosabb barátnőinek – csaknem olyan, mintha a lánya lenne. „Tulajdonképpen három anyám van – mondja meghatottan –; egy zsidó, aki nem ismerhettem meg, egy lengyel, aki fölnevelt, és Irena, akinek az életemet köszönhetem.” Majd hozzátézi: „Irena nagyon jó, nagyon intelligens asszony. Sajnos mostanában nem jól van, mert kiesett a toloszékéből.”

Az, hogy Irena Sendler toloszékben ül, annak a következménye, hogy a Gestapo megkínozta, miután 1943-ban beárulták őt. E kínok és a halálra ítélt ellenére nem árulta el azt a rejtékhelyet, ahová a megmentett zsidó gyerekek nevét tartalmazó listát rejtette. Röviddel kivégzése előtt futni hagyta őt egy SS-legény, akit a *Zegota* megvesztegetett. Később egy üvegbe dugta a papírt, és elásta egy fa alatt. A háború után ez

a lista, ha nem is minden gyereknek, de sokuknak visszaadta igazi identitását.

Irena Sendler Varsó Újváros nevű részében, az *Irgalmas Testvérek* kolostora által működtetett lakóotthon egyik kis szobájában él. „Ő az”, mondja Anna Mieszkowska, és egy fotóra mutat. Irena Sendler alacsony, kicsit meggörnyedt asszony, egy karosszékben ül. Fehér haját fekete ráf fogja vissza, s fekete ruhát visel. „Itt kerestem fel őt ismét, s beszélgettem vele, hogy majd könyvbe foglalhassam a szavait.” Anna Mieszkowska újságíró és színháztudós, ő írta le először Irena Sendler hihetetlen élettörténetét. Ez év márciusában jelent meg a könyv németül, A holocaust-gyerekek anyja címmel. Először Lengyelországban adták ki 2004-ben, s a legjobbkor. „Irena Sendlernek nincs már ereje ahhoz, hogy újból és újból maga beszéljen a történekről”, mondja a szerző.

Az idős hölgyről családja és barátai gondoskodnak naponta. Más emberekkel már csak ritkán akar kapcsolatba lépni, újságírókkal pedig egyáltalán nem. „Azok közül sokan kicsavarták, amit meséltem nekik.” Meg aztán a beszélgetések túlságosan is felkavaróak az idős hölgy számára. Az újságíróknak ezért nagyon óvatosan és lassan kellett eljárnia. A munka azonban megérte: egy csendes, nagyon megindító könyv jött létre Irena Sendleréről.

Ez a varsói nő 1910-ben, egy katolikus orvos lányaként született. Apja jobbára szegény zsidó pácienseket kezelt, így tanult meg ő is jiddisül. Később lengyel irodalmat és pedagógiát tanult, tanulmányai befejezése után pedig szociális munkás lett. Apjától örökölte a keresztény elkötelezettséget. „Apám akkor halt meg, amikor hétéves voltam, de örökre eszembe véstem szavait, hogy ne nemzetiségük, fajuk vagy vallásuk szerint osszuk fel az embereket. Az a döntő, hogy ki milyen ember. A második alaptétel, amelyre gyerekkoromban megtanították: kötelesek vagyunk kinyújtani kezünket a fuldoklók, a bajba jutottak felé.”

Amikor kitört a háború, hivatalosan szociális munkásként dolgozott, nem hivatalosan pedig zsidókon segített. Irena Sendler számára ez „nem hősiesség volt, hanem a szív igénye”. Továbbá hangsúlyozza, hogy nem volt egyedül; ő hangolta össze a munkát, de mintegy huszonöt ember vett részt a mentőakciókban.

Irena Sendler gondoskodott szolgálati igazolványról ama egészségügyi csoport számára, amelynek a feladatai közé tartozott, hogy küzdjön a fertőző betegségek ellen a varsói gettóban. Ily módon azon kevés keresztény lengyel közé tartozott, akik naponta többször is bemehettek a gettóba. Kezdetől fogva mindenekelőtt a legfiatalabb gettólakókkal törődött. Pénzt, élelmiszert, hamis papírokat, gyógyszereket és ruhát vitt a szögesdrót és falak mögötti világba, ahol rettenetes viszonyok uralkodtak: éhezés, betegségek, halál.

Jolanta fedőnéven Irena Sendler több mint tíz másik asszonnal együtt földalatti hálózatot hozott létre a gettóban. Körülbelül egy éven át teremtett kapcsolatot a családokkal. „Azt mondtuk, lehetőségünk van arra, hogy kicsempésszük a falon a gyerekeket, és megmentsük őket”, írta feljegyzéseiben. „De arra a kérdésre, milyen biztosítékot adunk, csak azt felelhettük, hogy semmilyen biztosíték nem létezik, és még azt sem tudjuk, hogy ugyanazon a napon elhagyhatjuk-e a

gettót.” „Olyan jelenetek adódtak, mint Dante Infernójában”, emlékeznek vissza. „Az apa beleegyezett abba, hogy elváljon gyerekétől, az anya és a nagymama azonban a viláért sem akart lemondani róla.”

Az elváló anyák és gyerekek kiáltásai és könnyei rémálmaiban még ma is üldözik Irena Sendlert. A gyerekeket különféle utakon csempészték ki a gettóból: tűzoltó- vagy mentőautóba rejtve, villamoson, vagy gyalog egy olyan bírósági épületen keresztül, amelynek két bejárata volt – egyik a gettó oldalán, másik az „árja” oldalon –, pincéken és szennyvíz-csatornákon keresztül. Akárcsak a gyerekek, akiket új, lengyel néven, hamis papírokkal árvaházakban és családoknál helyeztek el, maga Irena Sendler is rejtőzködve élte túl az utolsó háborús éveket.

A zsidók segítőtje már 1965-ben megkapta az izraeli államtól a legnagyobb kitüntetését, „A világ igaza” címet, a szocialista állam azonban nem ismerte el teljesítményét. Irena Sendler megpróbált normális családi életet élni, de meg kellett tapasztalnia az új hatalmasok antiszemizmusát. Kihallgatták, amikor terhes volt, és ezért elvetélt.

Amikor az amerikai Kansas-beli lányok 2000-ben levelet írtak neki, „a zaklatások, megaláztatások és üldöztetések éveit után ez valódi újrafelfedezés volt”, írja.

Életrajzírója, Anna Mieszkowska sajnálja, hogy Lengyelországban alig volt visszhangja a könyvnek. „Tulajdonképpen minden elkésett húsz évvel, mert Irena már idős hölgy, de a politikai helyzet korábban ellene volt”, mondja az újságíró, aki azt tervezi, hogy könyvet ír a holocaust gyermekeiről. Ez azonban nehéz vállalkozás lesz, mert sokan közülük névtelenek akarnak maradni, vagy nem akarnak beszélni (Elzbieta Ficowska kivétel). Emlékeik túl fájdalmasak, sokan nem tudták ismét megtalálni gyökereiket.

Miután Elzbieta Ficowska *A holocaust gyermekei* Egyesület elnökeként megalapította az Irena Sendler-díjat elkötelezett, civil kurázzsival bíró tanárok számára, most szeretne megnyitni egy Irena Sendler Otthont, amelyben megmentett gyerekek (akik persze ma már szeniorok) és olyanok öregedhetnének meg nyugalomban, akik szintén életet mentettek. „Sokan vannak, akik ma magányosak”, mondja Ficowska, és támogatókat keres tervéhez.

Joachim Wieler azt mondja: „Irena Sendler bátorsága és elkötelezettsége abszolút példakép minden szociális munkás számára, és mindnyájunk számára.” Igaza van – mert Lengyelországban, Németországban és másutt is egyre fontosabbá válik a civil kurázi.

Christina Hebel

Forrás: Publik-Forum, 2006/12

Jóságjegy

„És láttam trónokat: helyet foglaltak rajtuk, és ítélő hatalmat kaptak azoknak a lelkei, akiknek fejüket vették a Jézusról való bizonyágtételért és az Isten igéjéért: akik nem imádták a fenevadat, sem az ő képmását, és nem vették fel az ő bélyegét a homlokukra és kezükre; ezek életre keltek, és uralkodtak a Krisztussal ezer esztendeig.” (Jel 20, 4)

Úgyis írhatnám a címet: jóságbélyeg. Vannak emberek, akik mintha megjelölten születtek volna. Rájuk mondják: szerencsés csillagzat alatt jöttek a világra. Ők egyszerűen javíthatatlanul jók. Nekik még a „rég emberük” is szép. Figyelgethetjük őket árgus szemekkel, keresgélhetjük bennük a hívőség és hitelenség ismerveit, de előbb-utóbb összezavarodunk. Mert ők hitetlenül is jók, míg másokra – legyenek mégoly bibliaismerők – csak nagy-nagy jóindulattal és képzezőerővel lehet rábizonyítani ugyanezt.

A jóságjegyűek nem kerülnek a kirakatba. A médiszakemberek számára unalmasak. Körülöttük nem mennydörög és villámlik, hanem inkább eseménytelenül békés a légkör. Egy-egy életösszefoglaló krédójába többnyire úgy kerülnek, mint az a bizonyos Pilátus. Nem hitvallásosan, csak tényszerűen. De jelen vannak a döntő helyzetekben. Többnyire nem ők a sorsfordítók, de mindig váratlan fordulatot hoznak másságukkal, azzal az ősjósággal, amin még az ördög ügyvédjének borotvaéles érvei is kicsorbulnak. Kikezdehetetlenül helyükön vannak a mondataik s a mozdulataik: éppen jókor szólalnak meg, s teszik meg azt, amit a nem megjelöltek is meg akarnak csinálni, csak valahogy mindig elkésnek vele. A jóságjegyűek jelen vannak ott, ahol olyan szükség van rájuk, mint a falat ke-

nyérré az éhezőnek, de van bátorságuk ahhoz is, hogy kihagyják azokat az alkalmakat, ahol nélkülük is jól elboldogulnak. Tudnak se nem osztani, se nem szorozni. Nem tartja őket fogva a jóságuk, mert másnapra kialusszák, hogy tiszta lappal indulhassanak, egy újabb kalandra. Ami persze csak nekünk az. Nekik, mint a levegővétel: lételem.

Jelenlétük gyakran észrevétlen, hiányuk viszont annál gyötrőbb. A jóságukhoz szoktatott környezet heves elvonási tünetekkel reagál erre. Nincs az a gonoszság, ami úgy ki tud borítani, mint az elmaradt jóságadag! Képes be nem gyógyuló sebet ejteni.

A jóságjegyűeket védetté kellene nyilvánítani egy olyan világban, amely egyre apokaliptikusabb, ahol lelkileg-érzelmileg egyre többen fáznak, ahol egyre inkább tapasztalhatóak a Máté-evangélium szerinti utolsó idők ismervei: „Mivel pedig megsokasodik a gonoszság, a szeretet sokakban meghidegül” (Mt 24,12). Ugyanezt a jelenséget a Jelenések könyve a fenevad-imádat korszakával írja le, amely megjelöli az embereket, és a bélyegét viselők táborba rendeződnek. A német teológus, Steffensky Bátorság a jóhoz című írásában azt kérdezi: „Miért olyan könnyű a rosszra lebilincselőnek találnunk? Miért olyan nehéz a jót izgalmasnak találnunk...” S így folytatja: „Mi emberek

félünk a rossztól. És egyidejűleg elbűvöl, és mágikusan vonz minket a rossz.” Majd ezzel fejezi be: „Meg kell tanulnunk, hogy szépnek lássuk a jóságot, bármilyen unalmasnak látszik is az első pillanatban. Ha valaki szépnek talál valamit, azon lesz, hogy megőrizze és megővja” („Érted vagyok”, 2006. dec., 23. o.).

A Biblia elején már megjelenik a Káin-bélyegyet viselő ember, az utolsó lapokon pedig azok a tömegek, amelyeknek a kezén és a homlokán a fenevad jele van. Bármilyen sokan vannak, mégsem ők szövik az emberiség történelmének a szövetét! A megbélyegezettség ugyanis ellentétes előjelű is lehet. Hatalmas táboruk van a jóságjegyűeknek is! Egyes korszakokban láthatatlan, máskor meg (leginkább az eszkatológikus időkben) a homlokukra van írva ez a jel. Vannak, akik megszenvédetten és tudatosan viselik, vannak, akik öntudatlanul, csak úgy vele születnek. Zavarban lennének, ha döntenem kellene, melyik a vonzóbb. Erőtere van mindkettőnek, csakúgy, mint a fenevad-imádatnak. A jóságjegyűek vonzásköre is kiterjedt. Hiányuk kínja pedig átváltoztat: utánzásra készlet. Mert „a teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak – úgy is mondhatnám: a jóságjegyűeknek a – megjelenését” (Róm 8,19).

Vörös Éva